

RECENZE

V. G. Podmarkov, *Vvedenije v promyšlennuju sociologiju*

(Social'nyje problemy socialističeskogo promyšlennogo proizvodstva) Izdatel'stvo Mysl', Moskva 1973.

Práce V. G. Podmarkova je dosti rozsáhlá. Má 286 stran vlastního textu, 24 stran příloh a poměrně rozsáhlou bibliografii. Již na začátku je nutno uvést, že nejde o výrazně původní badatelskou práci autorovu. Práce má spíše podobu velmi dobře napsané příručky či pomůcky, která úsiluje podat značné množství informací. Přitom nejde o pouhé deskriptivní řazení, autor má snahu o systematický výklad, práce je založena na základních teoretických a metodologických východiscích marxismu. Autor se opírá o velké množství prací sovětských autorů, o přeložené práce, využívá i výsledků výzkumů, které byly v posledních letech realizovány. Místy je zřejmá souvislost autorových přístupů s koncepcemi polských a německých (NDR) autorů z oblasti průmyslové sociologie.

Práce je rozčleněna na deset kapitol. V rámci této dané základní osnovy autor rozebírá, vysvětluje, komentuje a hodnotí jednak klasické i v jiných učebnicích či příručkách obvyklé problémy, jednak využívá předností sovětské sociologie a přináší řadu postřehů, souvislostí a otázek, které nejsou dost obvyklé. To se týká zvláště problematiky sociálního plánování, které se skutečně již stalo jakousi výrazně sovětskou disciplínou, otázek mimopracovního času a volného času, vlivu tohoto času a jeho obsahu na pracovní kolektivy aj. Chceme-li dát tomu, kdo se o práci bude zajímat, aspoň základní přehled hlavních problémů, pak můžeme uvést zejména tyto: sociologie průmyslu jako věda, podnik

jako sociální systém, výrobní kolektiv, obsah práce a funkcionální struktura kolektivu, profese a profesionální skupiny, sociálně psychologické jevy ve výrobním kolektivu, řízení a výrobní kolektiv, mimopracovní a volný čas pracovníků podniku, pracovník v systému sociálních souvislostí, sociální plánování v podniku a závěrečná problematika poslední kapitoly sociologické výzkumy v průmyslu.

Jak je vidět z přehledu, jde o značné množství problémů a při výkladu se autor ještě zabývá dalšími, které logicky navazují. Všechny kapitoly a pasáže práce nemají proto stejnou úroveň. Některé jsou rozpracovány velmi přesvědčivě, názorně a jistě splní své poslání. Jiný jsou problémy spíše dotčeny, zvláště se to týká těch otázek, které nejsou ani v sovětské literatuře stejně interpretovány. Předností recenzované práce je u sovětských autorů výrazný teoreticko-kritický přístup. Již v první kapitole autor usiluje o jasné a co možná nejpřesnější vystižení předmětu sociologie průmyslu. Tato kapitola má nejen význam úvodu do celé práce, její pojetí je důležité též pro celkovou strukturu a členění spisu. Autor předběžně vymezuje sociologii průmyslu jako aplikovanou společenskou vědu o obsahu a významu „lidského faktoru“ v průmyslu, tj. jako vědu o struktuře, mechanismech a efektivnosti společenských, kolektivních a individuálních činností a vztahů průmyslových pracovníků.

Další předností práce je analýza pojmů a kategorií, se kterými se často a mnohdy naprosto nereflektovaně v sociologii vůbec a sociologii průmyslu zvláště pracuje. Autor se například zamýšlí nad smyslem a

významem kategorie sociální, rozlišuje teoretickou a empirickou úroveň přístupu při vytváření systému sociálních kategorií. Nikdy nezapomene zdůraznit význam teoretického přístupu a omezenost faktografie nebo konkrétního výzkumu při řešení otázek, které vyžadují teoretický a v některých případech až sociálně filozofický přístup. Obecnou teorii ne lze vyvodit bezprostředně z faktů.

Základním výchozím tématem celého pojetí sociologie průmyslu je u Podmarkova člověk v soudobé průmyslové výrobě. Věřen svému teoretickému přístupu se autor snaží najít při vymezení předmětu sociologie průmyslu výchozí kategorii, která by byla první analytickou jednotkou. Za takovou analytickou jednotku považuje průmyslový podnik. Ten není jako celek objektem zkoumání sociologie průmyslu. Jde především o společenskou problematiku podniku, o zkoumání jeho sociální organizace. Tím, že autor recenzované práce zvolil podnik jako první analytickou jednotku, vytváří si určité východisko, současně však i potíže. Mohou, a to oprávněně, vzniknout námitky, že ztotožňuje sociologii průmyslu se sociologií podniku, ze stanoviska V. G. Podmarkova je však plně logické, že si vybral podnik jako první analytickou jednotku. Podmarkov totiž neuznává existenci samostatné sociologie podniku, jen podotýká, že v kapitalistických zemích se vyděluje ze sociologie průmyslu sociologie podniku.

Věnoval jsem pozornost první kapitole, protože má teoreticko-koncepční ráz a její základní zaměření v podstatě určuje logickou strukturu celé knihy. Jednotlivé

Člověk – věda – technika

V poslední době vyšlo v SSSR mnoho publikací s tematikou vědeckotechnické revoluce. Jednou z významných prací z této oblasti je kniha *Člověk – věda – technika* (Člověk – nauka – technika, Moskva 1973; *Člověk – věda – technika*, Praha-Moskva 1973).

Tato studie je výsledkem spolupráce so-

problémy jsou tak předem předznamenány ve výkladu i řazení základními teoretickými východisky první kapitoly.

Jak již bylo řečeno, nemá kniha ve všech částech stejnou úroveň, to se týká například kapitoly o kategorii profese i profesionální mobilitě. Naopak zmíněné kapitoly o sociálním plánování, o mimo-pracovní době a volném čase i o sociálně psychických jevech v podniku jsou velmi zajímavé, poučné a podnětné. Zde se autor mohl opřít již o velké množství údajů, dat z realizovaných výzkumů sovětské sociologie. Sympatická je snaha autora nedělat kategorické závěry a zobecnění tam, kde dílčí výsledky pro to nedávají spolehlivý základ.

Když posuzujeme knihu V. G. Podmarkova jako pomůcku či příručku, která má dát přehled a informaci pro studenty, zájemce o sociologii průmyslu a podniku, pro lidi prakticky činné v oblasti výzkumu přímo v terénu, pak můžeme jednoznačně říci, že jde o dobrý příspěvek pro daný účel. Pro specialistu v dané oblasti kniha bude zajímavým, ne však ve všech částech plně uspokojivým dokladem toho, jak přistupují sovětské sociologové k řešení mnoha významných problémů sociologie průmyslu a jak předkládají výsledky své práce i svého pojetí širší veřejnosti i specialistům oboru. Podmarkovova kniha je zvláště podnětná pro každého, kdo například u nás by uvažoval o učební či studijní pomůcce pro odborné i laické zájemce na dané téma. Jistě by se v mnohém ohledu od autora recenzované práce poučil.

Eduard Urbánek

větské a československé akademii věd. Je kolektivním dílem pracovníků Filozofického ústavu Akademie věd SSSR (Institutu filosofii Akademii nauk SSSR), Ústavu dějin přírodních věd a techniky Akademie věd SSSR (Institutu istorii jestestvoznaniija i techniki Akademii nauk SSSR) a Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV.